

Spysok vykorystanykh dzherel i literatury:

1. Informatyka. Kompiuterna tekhnika. Kompiuterni tekhnolohii : [pidr. dlia stud. vyshchyykh navch. zakl.] / za red. O. I. Pushkaria. Kyiv, Akademiia, 2002, 425 p.
2. Moiseiuk N. Ye. Pedahohika : navch. posib. – [5-e vyd., dop. i pererob.]. Kyiv, 2007, 656 p.
3. Ozhegov S. I. Slovar' russkogo yazy'ka. Moskva, Oniks, 2006, 944 p.
4. Smetanskyi M. I., Haluziak V. M., Shakhov V. I. Pedahohika : navch. posib. Vinnytsia, RVVAT «Vinobldrukarnia», 2001, 200 p.
5. Soloviova O. Yu. Vykorystannia kompiuternykh tekhnolohii u kursy fizyky, *Fizyka v shkolakh Ukrainy*, 2009, № 3 (127), pp. 69–72.

Аннотация
Оксана Чекан

Использование компьютерных технологий в условиях модернизации учебного процесса вузов

В статье обоснованы научно-методические основы по использованию компьютерных технологий будущими воспитателями детей дошкольного возраста в условиях модернизации учебного процесса высшего учебного заведения. Проанализирован опыт учебных заведений, что свидетельствует о возможности использования компьютерной техники во всех звеньях учебно-воспитательного процесса. Изучены теоретические основы проблемы информатизации образования. Определена основная цель и задачи средств и методов использования компьютерно ориентированных технологий будущими воспитателями детей дошкольного возраста в условиях модернизации учебного процесса вуза. Предъявлены новые требования к будущим специалистам дошкольного образования в области повышения компетентности. Выдвинуты дидактические возможности компьютера как многофункциональной учебной машины. Выделены типы учебных занятий с использованием компьютерных технологий. Продемонстрировано методику применения технологии мультимедиа во время занятий. Представлен метод разработки лекционного курса с использованием компьютерно ориентированных технологий в условиях модернизации учебного процесса в высших учебных заведениях. Обоснованы выводы из описанного исследования и перспективы дальнейших исследований в данном направлении.

Ключевые слова: компьютерная грамотность, информационная культура, информационная компетентность, компьютерно ориентированные технологии, модернизации учебного процесса.

Summary
Oksana Chekan

Using Computer Technology under the Conditions of Modernization of Universities Educational Process

In the article the scientific and methodological foundations for the use of computer technology by future teachers of preschool children in the modernization of the educational process of higher education is grounded. The experience of schools, indicating the possibility of using computer technology at all levels of the educational process is analyzed. The theoretical foundations of information education problems are studied. The key goal and objectives of means and methods of using computer -based technologies of the future teachers of preschool children in the modernization of the university educational process are determined. New requirements for future professionals in the field of early childhood education capacity building are offered. Didactic possibilities of the computer as a multifunctional training machine are proposed. The types of classes that use computer technologies are singled out. The method of multimedia technology in the classroom is demonstrated. The method of design lectures using computer -based technology in the modernization of the educational process in higher education is offered. Conclusions from the research described and recommendations for further research in this direction are grounded.

Key words: computer literacy, media culture, information competency, computer-oriented technologies, modernization of educational process.

Дата надходження статті: «18» березня 2014 р.

УДК [371.134+373.3]:929–051К.Ушинський (477) (045)

ОКСАНА ШКВИР,

кандидат педагогічних наук, доцент
(м.Хмельницький)

Проблема професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в педагогічній спадщині К.Ушинського

У статті акцентовано увагу на проблему якісного оновлення системи професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів за умов ступеневої освіти, аргументована необхідність вивчення праць К.Ушинського у контексті розв'язання означеної проблеми. У публікації висвітлено науковий доробок К.Ушинського щодо системи професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, досліджено його педагогічні погляди на суспільне значення праці шкільного педагога, мету, зміст та шляхи підготовки майбутніх учителів, особливості типів навчальних закладів, які мають здійснювати підготовку майбутніх учителів початкових класів. Виявлено причетність педагога до розробки питань ступеневої освіти майбутніх

учителів молодших школярів: перший ступінь – підготовча вчительська школа, другий – вчительська семінарія. З'ясовані загальнонауковий, спеціальний і педагогічний аспекти такої підготовки. Зроблено висновок про те, що К.Ушинський уперше розробив і обґрунтував необхідність антропологічного підходу до підготовки майбутнього учителя, зокрема початкових класів.

Ключові слова: професійна підготовка вчителів, ступенева підготовка майбутніх учителів початкових класів, антропологічний підхід до підготовки майбутніх учителів..

Постановка проблеми у загальному вигляді... За умов поступового входження вітчизняної вищої освіти до Болонського процесу набуває актуальності проблема якісного оновлення системи ступеневої підготовки майбутніх учителів, підвищення рівня їх наукової підготовки. Особливо це стосується вчителів початкових класів. Адже, як зазначає О.Савченко, «Початкова школа – це корінь усієї шкільної освіти. І чим він буде глибшим, міцнішим, тим більше передумов для успіхів дитини у подальшому шкільному житті» [1, с.1].

Учителі початкових класів закладають основи всієї майбутньої освіти і культури людини, її життєвої компетентності, бажання і вміння вчитися впродовж життя, розкривають і розвивають здібності та таланти дітей, сприяють їх швидкій адаптації до школи, формують позитивні мотиви навчання, створюють умови для самовиховання та саморозвитку молодших школярів, співпраці школи та сім'ї. Для реалізації цих завдань вони мають вивчати вікові та індивідуальні особливості учнів, рівень їх вихованості та розвитку, особливості сімей молодших школярів та сімейного виховання.

Ступенева освіта майбутніх учителів початкової школи передбачає послідовну професійну підготовку у вищих педагогічних навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями «молодший спеціаліст», «бакалавр», «спеціаліст», «магістр», кожен з яких розглядається як окремо завершений її цикл і має свої змістові та процесуальні особливості.

Аналіз досліджень і публікацій... У наукових дослідженнях приділяється відповідна увага професійній підготовці вчителів початкової школи, а саме: теоретичним та методологічним засадам підготовки майбутніх учителів початкової школи (К.Авраменко, Ш.Амонашвілі, О.Мороз, О.Савченко, В.Сухомлинський та ін.); проблемам ступеневої освіти вчителів початкових класів (С.Власенко, І.Дарманська, М.Дарманський, Н.Казакова, Л.Хомич та ін.); особливостям підготовки майбутніх учителів початкової школи до проведення науково-дослідної роботи (С.Балашова, П.Горкуненко, Л.Коржова, О.Мельник та ін.).

Проте вирішення проблеми професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів за нових умов неможливе без ретельного вивчення та аналізу ідей класиків педагогічної думки, знавців початкової школи. З огляду на це науковий інтерес становлять праці корифея вітчизняної і світової педагогіки, основоположника дидактики початкової школи К.Ушинського (1824–1870 рр.).

Формулювання цілей статті... Мета нашої статті – висвітлити погляди К.Ушинського щодо системи підготовки майбутніх учителів початкових класів.

Виклад основного матеріалу... У першій половині XIX ст. К.Ушинським була розроблена одна з перших систем підготовки вчителів для народних шкіл. Так у статті «Проект учительської семінарії» вчений висловив думку про те, що до роботи в молодших класах середніх навчальних закладів, у повітових і парафіяльних училищах, у молодших класах гімназій необхідно здійснювати спеціальну педагогічну підготовку. На його думку, учительська семінарія має бути закритим закладом інтернатного типу і розташовуватись у мальовничому містечку або навіть у селі. Оскільки її мета – готувати вчителів для сільських початкових шкіл, бажано вчити вихідців із села. Вчений був переконаний, що зміст підготовки майбутніх учителів має мати такі характеристики:

- для вчителя будь-якої народної школи не потрібні широкі знання, тому навчання має бути «не широке але енциклопедичне і особливо пристосоване до призначення вихованців» [2, с.36];
- знання народного вчителя повинні бути по можливості чіткі, точні і визначені;
- викладання знань на основі врахування особливостей методики початкового навчання;
- метод викладання можна вивчити за книжкою, або зі слів викладача, але набути навичок його застосування треба тільки діяльною і тривалою практикою;
- учитель народної школи має бути особистістю і прикладом для інших;
- важливі не тільки уміння викладати, а й характер, моральність і переконання, бо в класах малолітніх дітей здебільшого впливає на учнів особистість вчителя;
- переконання будь-якого народного вчителя мають бути пройняті ідеєю християнства [2].

Найістотнішим недоліком російської народної освіти педагог вважав недостатню кількість спеціально підготовлених до виконання своїх обов'язків учителів. Посилався на позитивний досвід ряду країн Західної Європи (Німеччини, Франції та Англії), які ще у XIX столітті почали створювати вчительські семінарії для підготовки наставників народних училищ. Найбільше цих

навчальних закладів, понад 50, протягом XIX ст. було відкрито в Німеччині. К. Ушинський вимагав, щоб в учительські семінарії вступала молодь із 15 років з певними нахилами до педагогічної діяльності.

К.Ушинський був переконаний, що система підготовки вчителя має базуватися на усвідомленні високої ролі вчителя в житті суспільства, на великому значенні особистісного фактора у педагогічній діяльності. Так, у статті «Три елементи школи» педагог зазначав: «У вихованні все повинно базуватися на особі вихователя, тому що виховна сила виливається тільки з живого джерела людської особистості» [3, с.123]. Таку думку вчений висловив і в статті «Про користь педагогічної літератури», в якій йдеться про те, що особа вихователя є визначальною у формуванні дитини [4]. Він прагнув привернути увагу громадської думки до того, яке велике суспільне значення має праця шкільного педагога і яка увага і турбота повинні бути виявлені з боку громадськості до народного вчителя. У статті «Про користь педагогічної літератури» він писав: «Вихователь, що стоїть на рівні з сучасним ходом виховання, відчуває себе живим, діяльним членом великого організму, що бореться з нещастям та пороками людства, посередником між усім, що було благородного й високого в минулій історії людей, і поколінням новим, охоронцем святих заповітів людей, які боролися за істину і за благо» [4, с.20].

Грунтовна загальноосвітня підготовка, глибокі знання анатомії, фізіології, психології та педагогіки, на думку вченого-педагога, повинні допомагати вчителю у визначенні мети виховання, свідомо керувати процесом формування повноцінної особистості. Водночас він говорив про особливе значення практики для підготовки вчителя. Саме для організації педагогічної практики семінаристів кожний навчальний заклад повинен був мати зразкову початкову школу. Після закінчення вчительської семінарії випускники проходять річне педагогічне стажування, і тільки після цього їм мають присвоїти звання вчителя. Стажисти повинні підтримувати зв'язки із своїми викладачами для консультацій у розв'язанні педагогічних проблем [2].

Отже, значну увагу К.Ушинський приділяв проблемі підготовки майбутнього вчителя початкової школи, розробивши відповідно мету, зміст та шляхи його підготовки.

Окрім того, К.Ушинський уперше у «Проекті учительської семінарії» висловив думку про організацію ступеневої підготовки майбутніх учителів початкових класів, запропонувавши два етапи підготовки майбутніх учителів молодших класів: підготовча вчительська школа з 15 років (термін навчання від 3 до 4 років) та вчительська семінарія (термін навчання 2–4 роки). Мета підготовчої вчительської школи – теоретична підготовка (набуття «необхідних знань принаймні для парафіяльного вчителя») [2, с.46] та виявлення і розвиток у вихованців педагогічних здібностей. У підготовчій школі, на його думку, мають більш поглиблено вивчатися навчальні предмети, котрі викладаються в елементарній школі. Крім того, К.Ушинський зазначав, що «слід привчати майбутніх учителів до церковного співу, каліграфії, креслення, малювання» [6, с.46], їм має читатися курс природничих наук. Значну увагу вчений звертав на важливість формування у майбутніх учителів навичок виразного читання, уміння чітко і точно висловлювати свої думки. На думку вченого, тим вихованцям, які під час навчання не виявили достатніх педагогічних здібностей, «чи за характером своїм не обіцяють бути хорошими вчителями» [2, с.46], «треба давати інше призначення» [2, с.46]. Ті учні, які успішно склали іспити і отримали позитивну характеристику, можуть переходити до вчительської семінарії.

Головною метою вчительських семінарій є розумова, моральна і практична підготовка вихованців до їхньої майбутньої діяльності [2, с.47]. К.Ушинський зазначав, що вчительська семінарія має підтримувати зв'язок із закордонними семінаріями, відправляючи туди на навчання час від часу п'ятьох чи шістьох вихованців, які досягли найбільших успіхів у німецькій мові й подають надію стати прекрасними педагогами [2, с.55].

Отже, К.Ушинський запропонував цілісну систему ступеневої підготовки вчителя початкової школи, в якій було враховано загальнонауковий, спеціальний і педагогічний аспекти.

Вивчення праць вітчизняного педагога дало можливість встановити, що Констянтин Дмитрович намагався знайти шляхи до вивчення, пізнання і розуміння кожної особистості, врахування індивідуальних властивостей учня у процесі навчання і виховання.

Засновник вітчизняної педагогіки К.Ушинський розглядав педагогіку як людинознавчу науку, мистецтво, що є «найскладнішим і найнеобхіднішим з усіх мистецтв» [5, с.265]. Надаючи великої уваги психічному розвитку дитини в різні вікові періоди, він співвідносив особливості цього процесу з організацією вчителем педагогічних впливів на учня, наполягаючи на єдності розумових і моральних сторін його життєдіяльності. Головними вимогами до вчителя вчений вважав:

- бажання і здатність займатися педагогічною діяльністю;
- розвиток педагогічної майстерності;
- постійне самовдосконалення;
- пізнання індивідуальних потреб учня, вміння «зазирнути в його душу»;

– вміння спрямовувати природні задатки і здібності дитини в потрібне русло.

Великий педагог наголошував на тісному зв'язку педагогіки із психологією у питаннях вивчення і розуміння учня: «Якщо педагогіка хоче виховувати людину в усіх відношеннях, то вона повинна й знати її в усіх відношеннях ...» [5, с.267].

Окрім того, К.Ушинський уперше розробив і обґрунтував антропологічний підхід до підготовки майбутніх учителів. У його розумінні цей підхід означав системне використання даних усіх наук про людину і врахування їх при побудові та здійсненні педагогічного процесу. До антропологічних наук педагог відніс: анатомію, фізіологію людини, психологію, філософію, логіку та ін.

Висновки... Таким чином, вчення К.Ушинського витримало випробування часом. Воно актуальне і зараз, коли відбувається реформування національної системи вищої педагогічної освіти.

Науковий доробок К.Ушинського щодо проблеми підготовки майбутніх учителів початкових класів полягає у розробці системи підготовки народних учителів в учительській семінарії, закладенні основ ступеневої підготовки, визначенні та доведенні необхідності антропологічного підходу до підготовки майбутніх учителів.

Перспективи подальших розвідок... Подальших наукових розвідок потребує дослідження сучасного стану ступеневої підготовки майбутніх учителів початкової ланки освіти та включення у її змістовий компонент творчого доробку К. Ушинського.

Список використаних джерел і літератури:

1. Савченко О. Покликання початкової школи / О. Савченко // Початкова школа. – 2008. – № 2. – С. 1–3.
2. Ушинський К. Д. Проект учительської семінарії / К. Д. Ушинський // Вибрані педагогічні твори : в двох томах / К. Д. Ушинський. – К. : Радянська школа, 1983. – Т. 2. – С. 31–56.
3. Ушинський К. Д. Три елементи школи / К. Д. Ушинський // Вибрані педагогічні твори : в двох томах / К. Д. Ушинський. – К. : Радянська школа, 1983. – Т. 1. – С. 26–43.
4. Ушинський К. Д. Про користь педагогічної літератури / К. Д. Ушинський. – К. : Радянська школа, 1983. – Т. 1. – С. 9–26.
5. Ушинский К. Д. Собрание сочинений / К. Д. Ушинский. – М.-Л. : Академия пед. наук, 1948. – 732 с.

Spysok vykorystanykh dzherel i literatury:

1. Savchenko O. Poklykannia pochatkovoï shkoly, *Pochatkova shkola*, 2008, № 2, pp. 1–3.
2. Ushinskij K. D. Proe'kt uchitel'skoj seminarii, *Vybrani pedahohichni tvory v dvokh tomakh*. Kyiv, Radianska shkola, 1983, part 2, pp. 31–56.
3. Ushynskiy K. D. Try elementy shkoly, *Vybrani pedahohichni tvory v dvokh tomakh*. Kyiv, Radianska shkola, 1983, part 1, pp. 26–43.
4. Ushynskiy K. D. Pro koryst pedahohichnoi literatury. Kyiv, Radianska shkola, 1983, part 1, pp. 9–26.
5. Ushinskij K. D. Sobranie sochinenij. Moskva-Leningrad, Akademiya pedagogicheskix nauk, 1948, 732 p.

Аннотация

Оксана Шквыр

Проблема профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы в педагогическом наследии К.Ушинского

В статье акцентируется внимание на проблему качественного обновления системы профессиональной подготовки будущих учителей начальных классов в условиях ступенчатого образования, аргументируется необходимость изучения трудов К.Ушинского в контексте решения обозначенной проблемы. В публикации освещены научные наработки К.Ушинского относительно системы профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы, исследованы его педагогические взгляды на общественное значение труда школьного педагога, цель, содержание и пути подготовки будущих учителей, особенности типов начальных учреждений, которые должны готовить будущих учителей начальных классов. Выявлена причастность педагога к разработке вопросов ступенчатого образования будущих учителей младших школьников: первая ступень – подготовительная учительская школа, вторая – учительская семинария. Выяснено общенаучный, специальный и педагогический аспекты такой подготовки. Сделаны выводы о том, что К.Ушинский впервые разработал и доказал необходимость антропологического подхода к подготовке будущего учителя, а именно начальных классов.

Ключевые слова: профессиональная подготовка учителей, ступенчатая подготовка будущих учителей начальных классов, антропологический подход к подготовке будущих учителей.

Summary

Oksana Shkvyr

The Problem of Professional Preparation of the Future Primary School Teachers in Pedagogical Heritage of K.Ushynskiy

The attention in the article is accentuated to the problem of qualitative renovation of the system of professional preparation of the future primary school teachers under the conditions of graded education, the necessity of study of K.Ushynskiy's works in the context of solving of the mentioned problem has been reasoned. Scientific groundworks of K.Ushynskiy as for the system of professional preparation of the future primary school teachers have been cleared up in the publication, his pedagogical views to the social meaning of work of a school pedagogue, the aim, content and the ways of future teachers' preparation, peculiarities of different types of educational establishments, which should prepare future primary school teachers have been investigated. Involvement of the pedagogue in the working out of the

questions of the graded education of the future teachers of junior schoolchildren has been found out: the first grade – preparatory teachers' school, the second – teachers' seminary. General educational, special and pedagogical aspects of such preparation have been cleared out. The conclusions about the fact that K.Ushynskyi for the first time worked out and proved the necessity of anthropological approach to the preparation of the future teacher, and namely the primary school teacher, have been made.

Key words: professional preparation of teachers, graded preparation of primary school teachers, anthropological approach to the preparation of the future teachers.

Дата надходження статті: «18» лютого 2014 р.

УДК 37.012+910.1 (045)

ІННА ШОРОБУРА,

заслужений діяч науки і техніки України,
доктор педагогічних наук, професор
(м.Хмельницький)

Становлення географічних знань

В статті висвітлюється проблема започаткування вивчення географічних знань на землях України. Історія шкільної географічної освіти є важливою складовою загальної історії педагогіки. Ознайомлення з її становленням уможливує не тільки осмислення загальної картини її розвитку в Україні як цілісного багатогранного явища, але й створює умови для системного відтворення вітчизняного історико-педагогічного процесу. Аналізується побудова географічних курсів на українських землях. Висвітлюються проблеми вивчення географічних знань та можливі шляхи їх вирішення. Елементи природознавчих знань вперше почали викладатись у школах у XVII ст. У XVIII ст. поступово формуються окремі елементи шкільної географічної освіти, зокрема перелік питань та ідей географічної науки, що входив до природознавства чи складав окремий предмет. Протягом століття з'являлись і поступово вдосконалювались як перекладені, так і вітчизняні підручники з географії. Спостерігаються спроби напрацювання методичних прийомів навчання географії. У ХУІІІ ст. створювались передумови для формування такого цілісного педагогічного явища, як шкільна географічна освіта.

Ключові слова: географія, освіта, шкільна географічна освіта, природознавча історія, становлення, розвиток.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Історія шкільної географічної освіти є важливою складовою загальної історії педагогіки. Ознайомлення з її становленням уможливує не тільки осмислення загальної картини її розвитку в Україні як цілісного багатогранного явища, але й створює умови для системного відтворення вітчизняного історико-педагогічного процесу. Повернення дослідників до розгляду попереднього розвитку науки є закономірним проявом двох основних тенденцій, що певною мірою можуть бути простежені на кожному етапі її еволюції: це, по-перше, прагнення знайти у минулому витoki провідних ідей сучасності й, по-друге, необхідність перегляду та переоцінки у світлі даних сучасної науки тих концепцій і теорій, що раніше відкидалися як помилкові.

Аналіз досліджень і публікацій... Питання ретроспективного аналізу становлення географічної освіти розглядалися у роботах Е.Дурманенко, Я.Жупанського, Ф.Заставного, В.Корнеєва, М.Откаленко, Л.Паламарчук, А.Сиротенка, П.Тищенко, Г.Уварової та ін.

Формулювання цілей статті... Мета статті – подати ретроспективний аналіз започаткування вивчення географічних знань на землях України.

Виклад основного матеріалу... Освоєння земель, розвиток суспільства і культури супроводжувались нагромадженням географічних відомостей, зокрема щодо особливостей ґрунту, рельєфу, корисних копалин, занять та способу життя населення. Ці елементи поступово створювали підвалини для виникнення географії як окремої галузі наукового знання. Подальший господарський і культурний розвиток стимулював розвиток географічної науки. А це, в свою чергу, викликало підвищений інтерес до знань і досліджень географічних особливостей території України, її сільськогосподарського та промислового потенціалу. Так, розвиток промисловості вимагав вивчення сировинних ресурсів, розгортання геологічних досліджень. Освоєння нових степових районів, зростання обсягів сільськогосподарського виробництва зумовили інтенсивний розвиток ґрунтознавства, економічної географії тощо.